

**SABIN ADRIAN LUCA, *Tărtăria Rediviva*,
Biblioteca Brukenthal LXXI, Ed. Muzeului
Național Brukenthal, Ed. Altip, Alba Iulia, 2016,
ISBN 978-606-93765-5-3, ISSN 978-973-115-
572-0, 331 pagini, 355 desene, 258 fotografii,
57 planuri și profiluri.**

Situl preistoric de la Tărtăria-Gura Luncii (*Groapa Luncii* în alte lucrări), care a generat de-a lungul timpului numeroase luări de poziții datorită tăblițelor de aici, revine în atenția noastră datorită cercetărilor preventive recente (2014-2015). Acestea s-au derulat sub coordonarea Prof. dr. Sabin Adrian Luca, autorul volumului de față. Trebuie să menționăm de la început că în paralel cu cercetările preventive care fac obiectul volumului de față, sub conducerea aceluiași specialist se desfășoară și săpături sistematice la Tărtăria, iar rezultatele au fost comunicate cu prilejul a numeroase sesiuni științifice sau le regăsim în rapoartele de săpătură (2011-2015).

Ca și alte situri, acesta a fost afectat de-a lungul timpului de diferite intervenții antropice, cele mai vechi fiind legate de evul mediu, iar cele mai recente de lucrările de amenajare din secolele XIX-XX (construirea căii ferate, a șoselei sau alte amenajări de dată recentă). Așa cum apreciază coordonatorul săpăturilor circa 40-50% din suprafața originală a tell-ului a fost afectată de toate amenajările menționate, inițial acesta întinzându-se și peste traseul actual al căii ferate. În ciuda acestor distrugerii, cercetările arheologice preventive recente, coordonate de Sabin Adrian Luca au adus în atenția arheologilor descoperiri de excepție, care fac ca renumele sitului să fie susținut și de complexele și materialele arheologice puse în valoare prin acest volum. Ca în orice săpătură preventivă, presiunea se exersează asupra arheologilor, iar de multe ori nu pot fi cercetate în întregime toate complexele descoperite sau investigarea acestora trebuie făcută într-un ritm mult prea alert, care afectează finețea, arta săpăturii, am spune noi arheologii. Dar, așa cum specifică și autorul, chiar dacă cercetările s-au făcut sub presiunea timpului, rezultatele obținute atrag atenția asupra unei zone arheologice deosebit de dinamice, cu resturi de locuire umană din neolitic și până în perioada modernă. Din nenumăratele complexe descoperite autorul a fost obligat să facă o selecție pentru a pune în valoare perioade, culturi, elemente specifice legate de arhitectură, manieră de construcție, tipuri de conexiuni interculturale, materiale arheologice ce

ilustrează ocupații, relații de schimb cu alte comunități sau elemente de suprastructură (respectiv piese de cult). Rezultatele cercetărilor preventive din volumul de față au fost obținute prin săpărea unei porțiuni din tell, ca și a unei zone exterioare tellului, la est de acesta, de-a lungul căii ferate.

Volumul, dedicat unor membri ai echipei de cercetare, dispăruți prematur (Florentina Nițu și Florian Dumitrescu-Chiuar), este organizat în trei capitole, cu o prefață și o introducere, conținând și un rezumat consistent în limba engleză (33 pagini), lista ilustrațiilor, alături de bibliografie.

În *Capitolul I*, cu două diviziuni, autorul face în primul rând o analiză a mediului geografic în care este amplasat tellul de la Tărtăria, făcând totodată referiri și la alte locuiri din zonă. Sunt prezentate date cu privire la amplasarea tellului de la *Gura Luncii*, dimensiunile sale inițiale, întinderea așezării preistorice, perturbațiile ulterioare, ca și rezultatele obținute prin prospectări, ce dau o imagine asupra complexelor care se mai păstrează, în porțiunea neafectată a sitului (urme de locuințe cu pereți arși, gropi). În cea de a doua parte a capitolului Sabin Adrian Luca face o sinteză cu privire la stratigrafia sitului pe baza cercetărilor anterioare.

Capitolul II. Descrierea stratigrafiei și a complexelor arheologice este partea cea mai consistentă a volumului, cu mai multe subcapitole. În subcapitolul *A. Tărtăria-Gura Luncii, tell, secțiunea SI/2015, săpătură preventivă*, Sabin Adrian Luca face mai întâi precizări cu privire la citirea și interpretarea profilului secțiunii săpăturii preventive (*1. Principii de citire și interpretare a profilului și informațiilor cuprinse în carte*), iar apoi se referă la succesiunea nivelurilor culturale (nivel II cu materiale Petrești și de vreme Vinča C; nivel III cu materiale Vinča B; nivelul IV – Vinča A, și nivelul V, discontinuu cu materiale Starčevo-Criș). În volum au fost incluse 12 sectoare stratigrafice (metrii 1-290), autorul analizând stratigrafia verticală și oferind totodată date locale de stratigrafie orizontală (*2. Descrierea principalelor unități stratigrafice*). Din multitudinea complexelor descoperite pe traseul săpăturilor preventive, așa cum am arătat și la începutul prezentării, autorul le-a selectat pe cele mai reprezentative, pentru fiecare din ele prezentând planuri, fotografii cu diferite etape de cercetare, ca și unele din cele mai sugestive materiale. În prezentarea complexelor și materialelor autorul apelează deseori la trimiteri bibliografice, făcând analogii cu descoperiri sau artefacte similare sau exprimându-se critic cu privire la anumite atribuiri culturale. În zona studiată atrag atenția pe lângă locuințele cu structuri de pari (în gropi simple sau în fundație), arse și narse, numeroase gropi, cu funcționalități diferite de-a lungul perioadei de funcționare, numite uneori de autor pivnițe. Aceste amenajări apar atât în interiorul locuințelor, dar și în apropierea acestora. Printre materialele descoperite atrag

atenția o nouă plăcuță rotundă cu semne atribuită culturii Petrești, numeroase fragmente de piese de cult (altare/lămpi, idoli antropomorfi, reprezentări antropomorfe, vase antropomorfe), mai multe greutăți de lut (interpretate drept suport pentru lumânare!), ca și o mare diversitate de artefacte de lut, os, corn, marmură sau podoabe din scoica *Spondylus*. Multe din materialele menționate fac obiectul unor studii de caz; un astfel de studiu este rezervat și unei gropi de mari dimensiuni aparținând culturii Petrești.

În altă secțiune autorul face o prezentare a principalelor descoperiri din cadrul cercetării preventive de la nord-est de tell (lungime circa 200 m; alți 200 m investigați de altă echipă). Aici, resturile de locuire sugerează o locuire mai puțin intensă decât pe tell (mai ales gropi), dar care începe din neolitic (Starčevo-Criș III) și continuă până în epoca modernă. În sectorul investigat de Sabin Adrian Luca și echipa sa predomină complexele de tip Vinča A3-B1, dar sunt și altele de vreme Coțofeni, Hallstat, La Tène sau mai târzii. În mijlocul porțiunii cercetate se remarcă și un șanț de apărare (34 m lățime la gură, adâncime peste 4 m) de sec. XIII, prevăzut probabil și cu palisade, după gropile identificate de o parte și alta a lui, așa cum susține autorul volumului.

În subcapitolul *C. Descrierea principalelor unități de arhitectură*, se face o trecere în revistă a complexelor investigate prin săpăturile preventive cuprinzând gropi (Starčevo-Criș; Petrești; Coțofeni), locuințe de suprafață, pivnițe, bordeie, gropi (Vinča A, Vinča B), cuptoare (Vinča A), la care se adaugă două morminte ale culturii Noua (din apropierea căii ferate), ca și două complexe medievale (din care unul este șanțul medieval amintit anterior).

În subcapitolul *D. Câteva concluzii*, autorul face unele observații cu privire la diferențele dintre maniera de construcție a complexelor de locuire atribuite fazelor Vinča și totodată subliniază aportul noilor cercetări la înțelegerea locuirilor de pe tellul de la Tărtăria și din imediata apropiere a acestuia.

În *Capitolul III. Stratigrafie comparată, cronologie, idei*, Sabin Adrian Luca, creionează locul ocupat de descoperirile de la Tărtăria în contextul așezărilor Starčevo-Criș din Transilvania, face observații cu privire la faza timpurie a culturii Vinča (*vis à vis* de descoperirile mai vechi și mai noi atât din Transilvania, cât și din Banat), referindu-se și la interpretarea datelor de cronologie absolută. Totodată autorul se referă și la orizonturi culturale mai târzii din Transilvania, interpretate de diferiți autori. Meritul său este și acela că a subliniat din nou că folosirea unor terminologii perimate (Vinča-Turdaș, folosită din păcate încă în literatura de specialitate), care nu țin cont de cercetările recente, informarea superficială a unor autori, conduce la concluzii cronologice greșite și creează confuzii deranjante.

La această creionare a volumului trebuie să adăugăm

că probabil viitoarea monografie a sitului va conține o analiză mai complexă a întregului material arheologic descoperit atât în cadrul săpăturilor sistematice, cât și în cadrul celor preventive.

Volumul de față are meritul de a pune în valoare rezultatele unor cercetări preventive recente, aducând date noi cu privire la complexitatea locuirii de la Tărtăria, din tell și din imediata lui proximitate. Totodată, după părerea noastră atrage atenția și asupra numeroaselor intervenții antropice, care au determinat în mai multe cazuri, așa cum remarca și autorul săpăturilor amestecuri de materiale.

Apărută în condiții grafice deosebite, cu desene (355), fotografii (258), planuri și profiluri (57) de foarte bună calitate, lucrarea de față poate reprezenta un model de urmat. Poate cu ocazia monografiei sitului ar trebui acordată mai multă atenție dimensiunii planurilor și profilelor, pentru sublinierea detaliilor.

În încheiere considerăm că volumul de față al lui Sabin Adrian Luca, alături de altele publicate anterior, referitoare la alte situri, pune în valoare și contribuie în mod decisiv la cunoașterea trecutului preistoric al Transilvaniei. Cercetările pe care le-a efectuat în așezări deschise, în peșteri, atât în cadrul săpăturilor sistematice, cât și a celor preventive au contribuit la cunoașterea a numeroase aspecte ale unor culturi preistorice sau ulterioare. Folosirea sistemelor moderne de cercetare și investigare, formarea unor echipe profesioniste de cercetare în teren arată că Sabin Adrian Luca, alături de echipele sale oferă noi dovezi cu privire la existența comunităților preistorice, parte integrantă a istoriei noastre, deseori injust neglijată.

CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI